

НОВИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНИ МОДЕЛИ – ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ НА УНИБИТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА НА „ЕВРОПА 2020”

Проф. д-р Кристина Върбанова-Денчева

Проф. д-рн Иванка Янкова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

***Резюме:** Системните усилия за реализирането на стратегиите за извеждане на образователните програми, по които се осъществява обучението в акредитираните академични структури, среща комплексни проблеми, основно в две направления: проблеми на подготовката на преподаватели на равнището на високотехнологичната среда и проблеми на съдържанието на учебните програми, адекватно на потребностите на обществото и на бизнеса. Дискутираните въпроси в доклада и приведените примери от успешни практики на УниБИТ обхващат методологически въпроси на преустройството на образователния процес, включително и утвърдените в бизнеса „корпоративни университети”.*

***Ключови думи:** e-Learning, нови образователни модели, стратегии за e-Learning.*

1. Въведение

Предизвикателствата на XXI са обект на прогнози, стратегии и проекти от страна на много учени, на определяне на насоките на развитие на Европейския съюз, но също и въпрос на съдба и бъдеще за всеки човек. Ако се обърнем към изразяваните позиции по този въпрос към учени със световна слава – нобеловите лауреати, ще останем изненадани от техните прогнози за бъдещето на човечеството и на неговата среда за живот. Нобеловите лауреати от края на миналия век - Франсоа Джакоб (Francois Jakob), Жак Моно (Jaques Monod) и Ерик Кендел (Erik Kandel), заявяват, че през XXI век основните пробиви в постигане на ново научно знание ще бъдат за психиката на човека, така, както през XX век епохалните открития бяха в областта на генетиката.

Раздел 1. Фактори на промяна във функционалния образователен модел

Перспективите пред образованието като традиционен модел за споделяне на знания се очертават от видни учени и експерти в двете крайности – от изключително важното място на преподавателя и образователната система в обществения модел в условията на икономиката на знанието, до отмиране на преподавателската професия и реинженеринг на образователната система, носеща белезите на индустриалната епоха и следователно нейните задържащи и ограничени въздействия върху формирането на изискваното качествено ново поколение професионалисти. Определящ фактор за постигане на новите цели на образованието в обществото на знанието е постигане на необходимата адаптивност и социализация на получените знания и умения на обучаваните, за да могат те успешно да се впишат и да развият високотехнологичната среда за живот и работа през XXI век.

Основните проблеми, свързани с устойчивото съществуване на университетското образование, засягат всички елементи от образователния процес – от ресурсното осигуряване до методите и подходите за предаване на учебно съдържание, от институционализирането към информалното получаване на образование. Към факторите на средата се намесва участието на бизнеса, което в някои случаи е парадоксално по отношение застъпвани позиции, включително утвърждаването на ненужността от университетско образование и даване на предимство на предприемачеството. Също и непрекъснато растящите разходи за образование – от университетските такси до разходите за живот и осигуряване на учебния процес и в цялост тенденции към нарастваща задлъжнялост на студентите, включени в студентското кредитиране, има за негативна последица и влошаване на качеството на получаваното образование – липса на достатъчно средства за осигуряване на учебния процес от страна университетите, а от друга страна - от растящото време, което студентите отделят за работа, за да се издържат, за сметка на времето за подготовка и самоподготовка по учебните дисциплини. Към тези фактори в западните университети (и особено в САЩ) се прибавят и субективни – системата за отпускане на стипендии, която поощрява студенти с ниски доходи, а не отлични студенти, поради което се оказват доминиращи по численост студентите с ниски когнитивни способности. Външен фактор, който влияе върху снижаване на интереса към висшето образование е характера на труда – в доминиращия брой работни места не изисква висше образование. [8]

Съвременната система за образование до голяма степен е ориентирана към конвертиране на традиционния модел, съчетаващ опит и

подходи от индустриалната епоха, в новата среда и възможностите, които тя предоставя за разгръщане на индивида. Постигането на този качествен скок е възможно с предприемане на неотложни мерки за промени в преподавателските знания и умения. Промяната в съдържанието на програмите за подготовка са немислими без съответстващо равнище на квалификация на преподавателите, главно – тяхното умение да използват високотехнологичните инструменти на дигиталната среда, но също и прилагане на качествено нови образователни методи и практики. В развитието на образователните модели през цялата история на образователните системи се откроява основна закономерност – образованието е следвало потребностите на обществото, а те се определят доминиращо от икономическите условия – производства и необходимост от квалифициран персонал. Новата среда се основава на промените, които обхващат привеждане на технологичната осигуреност на образователния процес в съответствие с върховите технологии, но също и дълбочинни промени в методите и подходите на представяне на учебното съдържание. Новата парадигма на образованието изисква новите модели на обучение да съответстват на прехода от традиционния модел на „обучението в знание” към модела „знания за придобиване на умения”. Освен разработване на нови учебни програми, с ново съдържание, се осъществява реинженеринг на цялостния процес на привеждане на образователните програми във всички образователни степени в съответствие с изискванията и критериите за придобиване на нови компетентности и умения. Организирането на широкомащабно обсъждане на предстоящите промени с участие на университети, високотехнологични фирми и социални институции в България е насочено към създаване на умения за иновативна и конкурентноспособна икономика, изискваща „дигитални” професии. За интензифициране и активизиране на обмена на информация за добри практики в тази насока в България и в Европа, се пристъпи и към асоциирането на различни институции в българска национална коалиция за „дигитални” професии [2, 10]

Раздел 2. Корпоративните университети – „от бизнеса и за бизнеса”

Тенденцията за обвързване на бизнеса с образованието се задълбочава през индустриалната епоха, за да достигне ясно изразен формат с възникването и развитието на т. нар. „Корпоративни университети”. Те са предвестници на формираната нова среда за наука и бизнес, определяна като „Триъгълник на знанието”. В него са обособени три звена: образование, бизнес, иновации, чрез които се постига

ускорен трансфер на знания. Тези звена са взаимосвързани помежду си и са гаранция за постигане успешен бизнес.

В началото на 80-те години в САЩ е имало 400 корпоративни университети, а през 90-те години този брой се е увеличил на 1600. Около 40% от най-големите компании са основали свои университети. През 1993 г., корпоративни университети са съществували само в 400 компании. До 2001 г. този брой е нараснал до 2000, включително и Walt Disney, Boeing и Motorola. Прогнозира се, че броят на корпоративните университети ще надвиши броя на традиционните университети в САЩ до 2020 г. [7]

Във функционалния модел на корпоративния университет водеща стратегия по отношение на неговото практическо реализиране е поддържане на непрекъсната комуникация между всички заинтересовани страни: обучаващите се следва да бъдат осведомени за мисията, продуктите и програми, които предлага корпоративното обучение. Устойчиво разрастващото се партньорство с традиционните университети е една от главните тенденции във формирането на съвременния облик на корпоративния университет. Използването на консултантски фирми, които подпомагат създаването на корпоративния университет, е една от скъпо струващите услуги, което понякога води и до удължаване на срока за организиране дейността на корпоративния университет. [9]

По отношение на модела на предлаганото обучение, корпоративните университети предлагат смесена учебна програма - онлайн и в класове чрез личен контакт, курсове по време на работния ден, в разпокъсано удобно за обучаващите се време, провеждане на кратки семинари или традиционни курсове.

Представените промени в парадигмата на обучение с модела на корпоративния университет доказват креативността на живата връзка на образованието и променените потребности на обществото. Моделите на „обучение в знание” е осъзната необходимост от знания за придобиване на умения, принцип, формулиран от видния руски психолог и педагог П. Галперин „целта на обучението е да се дадат на човека умения да действа, а знанията трябва да станат средство за обучението в действие”. [3]

Раздел 3. Новите модели на обучение - добрите практики на УниБИТ

В България се очертават същите тенденции в развитие и разпространяване на новите форми на обучение, каквито са и в световен мащаб – от които на първо място е масовото навлизане на електрон-

ното обучение. В съответствие с утвърдените направления за е-образование (e-Learning Initiative), се осъществяваха проекти за развитие на инфраструктурата за електронно образование. Проучването на добрите практики в България, което е с 13-годишна традиция, от 2003 г., когато влиза в сила Наредбата за държавните изисквания за организацията и провеждането на дистанционна форма на обучение от висшите училища. Сегашното състояние може да се оцени като удовлетворително - повече от 90% от българските университети успешно реализират двете основни форми на електронно обучение – и като дистанционно, и като присъствено. Присъственото електронно обучение се прилага в редовната форма на обучение. Реализирането на дистанционната форма на обучение е в два варианта - като присъствено и като неприсъствено обучение, съответно с включването на електронното обучение и в двете форми.

Използваните платформи за осъществяване на електронното обучение са в три категории:

1. Платформи с отворен код: Moodle
2. Платформи, използвани от водещи университети в света
3. Платформи – собствени разработки.

Оборудване на всички семинарни зали с компютърна техника, изграждане на интранет структура, бърз достъп до интернет, осигуряване на приложен софтуер в тематичната насоченост на лекционните курсове и по профила на обучението в УниБИТ са от приоритетно осъществяваните дейности, включително и централно създаването на електронен контент от преподавателите по учебните дисциплини от бакалавърските и магистърските програми. Не на последно място са и системно провежданите обучения на всички участници в образователния процес – от студентите и преподавателите, до администрацията, за да се получи затворен цикъл на електронно обучение.

Разработването на качествени мултимедийни услуги и разработване на качествено съдържание за обучение е съпътствано с непрекъснато актуализиране на знанията и уменията на участниците в образователния процес, съответстващи на актуалните софтуерни платформи и появяващите се нови инструменти на дигиталните технологии. Паралелно се поощрява прилагането на нови методи на преподаване – стимулиране на обучавания, поведенчески стратегии, оценка на информацията, размяна на роли, които дават положителен ефект върху крайния резултат.

Централно място в навлезлия в зрялата си фаза процес на разрастване на обхванатите от електронна форма на обучение образова-

телни програми на УниБИТ има реализирания проект през периода 2013 – 2015 година:

BG051PO001-4.3.04-0039 „Дистанционно обучение по библиотечно-информационни науки, печатни комуникации и науките за културното наследство” с научен ръководител проф. дфн Иванка Янкова.[4]

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз.

В обхвата на проекта бяха създадени и актуализирани 5 програми за дистанционна форма на обучение в образователните степени „Бакалавър” и „Магистър” за двата факултета на университета, които успешно стартираха и привлякоха между 12 и 50 кандидат-студенти.[5, 6]

Платформата за обучение беше актуализирана с новата версия на внедрената от 2008 г. в УниБИТ ILLIAS – ILLIAS 4.1.

Функционалните възможности на платформата включват създаване и достъп до всички формати на представяне на съдържания, достъп до съдържанието, оценяване онлайн и всички видове комуникация както между обучаван и обучаем, така и в създаваните общности в периода на обучение и присвоените роли: администратор, преподавател, студент, лектор, дизайнер, гост.

През периода 2010 – 2013 г. В тестов режим беше използвана и нова платформа за създаване на мултимедийно съдържание – EWES, която преодолява някои от липсващите функции в платформата ILLIAS. В УниБИТ успешно се адаптира и платформата с отворен код Moodle и се използва като подпомагаща традиционното обучение, а също и за осъществяване на обучение в бакалавърските програми на Факултета по информационни науки на УниБИТ. В таблица 1 е представен съпоставителен анализ на трите използвани платформи в УниБИТ. [2]

Таблица 1. Функционални възможности на платформи за електронно обучение, използвани в УниБИТ

	ПЛАТФОРМИ	MOODLE	ILIAS	EWES
Комуникационни средства	Дискуссионни форуми	Да	Да	Да
	Файлов обмен	Да	Да	Да
	Е-поща	Само външна	Вътрешна и външна	Вътрешна и външна
	Журнал/Бележник на студента	Да	Да	Да
	Чат	Да	Да	Да
	Видео комуникация	Не	Не	Да
	Дъска за съобщения	Да	Личен десктоп	Да
Средства за обучаемите	Bookmarks	Не	Да	Не
	Календар/Преглед на личния напредък	Да	Да, лична уеб страница	Да
	Ориентация/Помощ	Да, контекстна	Ръководства за студента	Да, контекстна
	Търсене в системата/курса	Да, за темите във форумите	Да, по ключови думи	Да, за темите във форумите
	Работа офлайн/Синхронизация	Не, само download	Не, само download	Не, само download
	Работа в групи	Да, на ниво курс и дейност	Да, на ниво групи и ниво курс	Да, на ниво курс и дейност
	Самооценяване	Оценяване по всички видове материали	Оценяване по всички видове материали	Оценяване по всички видове материали
	Студентски общности	Не	Да, на ниво комуникация	Да
	Студентско портфолио	Да, като уеб страница	Личен десктоп	Да, като уеб страница
Средства за администриране	Идентифициране на потребител	Да, с пароли от администратора и преподавателя	Да, с пароли от администратори преподавателя	Да, с пароли от администратора и преподавателя
	Оторизация за курса	Да, Роли: администратор, преподавател, студент, гост	Да, Роли: администратор, преподавател, студент, лектор, дизайнер, гост	Да, Роли: администратор, преподавател, студент, гост
	Хостинг-услуги от разработващата организация	Да, комплексни, платени	не	Да, комплексни, платени
	Интеграция на регистрациите	Да, автоматизирано администриране на списък от студенти	Колективни регистрации за курсове и групи	Да, автоматизирано администриране на списък от студенти

Средства за преподаватели	Автоматизирано тестване и оценяване	Да, от системата и от преподавателя	Да	Да, от системата и от преподавателя
	Управление на курса	Да, вкл. чрез дати и събития	Да, чрез дати и събития	Да, вкл. чрез дати и събития
	Помощ за преподавателя	Да, контекстна: онлайн ръководство за преподавателя	Да, онлайн ръководство за преподавателя	Да, контекстна: онлайн ръководство за преподавателя
	Средства за неавтоматизирано оценяване	Да	Не	Да
	Проследяване работата на студентите в курса и системата	Да, по много параметри	Да	Да, по много параметри

Заклучение

Прилагането на принципа на корпоративното обучение в съвременния университетски модел и като цяло в системата на преподаването на знания във висшето образование могат да се окачат като „реинженеринг“. Към прилагания принцип за обучение в знание се прибавя и интелигентната организация на функционалната структура, която е реалност в редица проспериращи международни корпорации, което е още една заемка от бизнеса за университета и би подпомогнало устойчивото съхранение на позицията на университетите като основна структурираща част от социалната сфера. Не на последно място реализирането на практика на концепцията за интегрирана среда за електронно образование ще създаде предпоставки за ориентирани към професионално образование в процеса на обучение в средното училище. Възможността за паралелно обучение в средно училище и в университет има за ефект освен постигане на “Кредит на време” за образование, също и оптимизиране на кредитната система, доказала своята ефективност с внедряването на система за “дифузни кредити”, която позволява паралелно обучение в средно и висше образование, успешно се прилага в някои университети в България (Технически университет, СУ „Св. Кл. Охридски”, Нов български университет). Системата ще стабилизира функциите на университетите в новата информационна среда и ще подпомогне процесът на оптимизирането на финансовите разходи за образование, с което ще изпълни и социална функция в условията на продължаващата финансова криза.

ЛИТЕРАТУРА

1. Върбанова-Денчева, Кристина, Стоян Денчев и Ирена Петева. Университетът на XXI век – синергия на корпоративния и интелигентния университет. // Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век. Сб. докл. XI Нац. научна конф. с межд. Участие, София, 1 ноември 2013 г., Изд. За буквите – О писменехъ, 2014, с. 40 – 50.
2. Върбанова-Денчева, Кристина, Стоян Денчев и Ирена Петева. Интегрирана среда за електронно образование – модели за създаване и обмен на учебно съдържание. // Електронно обучение. Сб. Докл. Нац. науч. конф., Русе, 2014, с. 200 – 208.
3. Степанова, М. А. Предпосылки теории планомерно-позапного формирования умственных действий и понятий: Л.С. Выготский и П. Я. Гальперин. // Вопросы психологии. 2000. № 6.
4. Янкова И., С. Станчева, Т. Тодорова, Р. Василева. Комуникационна стратегия на програми за дистанционно обучение: опитът на проект „Дистанционно обучение по библиотечно-информационни науки, печатни комуникации и науките за културното наследство” // Пета национална конференция по електронно обучение във висшите училища: сборник доклади, 15-17 май 2014, Русенски университет, гр. Русе. – Русе: РУ „Ангел Кънчев, 2014. - с. 62-67.
5. Nikolov, Rumen, Ivanka Yankova, Tania Todorova, Evgenia Kovatcheva. New paradigm in libraries and learning. // ICT and Quality of Education: UNESCO ASPnet on the Way Towards a School of the Future, Intern. Conf. Kazan : Academy of Management „TISBI”, April 26-27, 2011, p. 48-57.
6. Yankova, Ivanka, Tania Todorova, Rumelina Vasileva, Silvia Stancheva, Borjana Hadjieva. New Possibilities for E-learning Master Programs in LIS and Cultural Heritage Sciences Education in Bulgaria. // Book of Abstracts of Fifth Qualitative and Quantitative Methods in Libraries International Conference (QQML2013), 4-7 June 2013, Rome, Italy, p. 206-208.
7. Chiu, M.M. Adapting Teacher intervention to student needs during cooperative learning. American Educational Research Journal, 41, p. 365 – 399, 2004.
8. Kolb, D. Experiential Learning as the Science of Learning and Development. Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, 1984.
9. Slavin, R.E. Cooperative Learning. New Gersey, Prentice Hall, 1990.
10. //IDG.BG (newsletters@idg.bg, 21 май 2014)